

finansieras. Tankar om detta borde få politikerna att inse, att en välgenomtänkt narkomanvård också har utsikter att medföra stora ekonomiska och administrativa vinster inom det kriminalpolitiska och socialpolitiska området. Men med dagens "new managementfilosofi", med dess idéer om det goda i "decentralt kostnadsansvar", är det svårt att vinna gehör för vårdens helhetstanke, trots att det, t.ex. en gång i tiden angavs som ledstjärna när vi fick socialtjänstlagen.

Johnson har efter expertkonsultationer visat, att metadon och subutexbehandlingar kan ingå i en välgenomtänkt narkomanvårdspolitik. Det är på tiden att vårdpolitikerna börjar lyssna på honom och andra med liknande välgrundade åsikter.

Referenser

- Bruner, Ronald D. & Andrew R. Willard, 2003. Professional insecurities: A guide to understanding and career management, *Policy Sciences* 36.
- Gaylin, Willard & Bruce Jennings, 2003. *The Perversion of Autonomy. Coercion and Constraint in a Liberal Society*. Washington DC: Georgetown University Press.
- Lippmann, Walter, 1965 (1922). *Public Opinion*. New York: The Free Press.

Bo Stråth: Union och Demokrati. De förenade rikena Sverige-Norge 1814-1905. Nora: Bokförlaget Nya Doxa, 2005.

PETER HALDÉN¹

År 2005 högtidlighölls 100-års minnet av upplösningen av unionen mellan Sverige och Norge. En händelse av stor betydelse för de två länderna och deras inbördes förhållande. Åtminstone borde det vara det. Studiet av unionen kan även berika vår förståelse av processer som demokratisering, modernitet samt andra statsformer än nationalstaten. Bo Stråths bok har ambitionen att göra just detta, att placera den skandinaviska unionen i sin internationella kontext och få ämnet att bidra till så mycket teoretisk reflexion som möjligt. Boken är en gedigen framställning av unionen ur ett perspektiv som kombinerar historia med samhällsvetenskap. Analyser av dynamiska processer som unionens tillblivelse och upplösning blandas med institutionella analyser av hur unionen fungerade som statsbildning. Verkets stora relevans ligger dels i den grundliga belysningen av ämnet, dels i behandlingen av problem som ofta sysselsätter statsvetenskapen, exempelvis demokrati, politiska institutioner och nationalism. Kombinationen av fokus på institutioner och på historiska detaljer för tankarna till äldre klassiker inom statsvetenskapen, exempelvis Carl J. Friedrichs *Constitutional Government and Democracy* (1941).

Boken har tre huvudsakliga teman: 1) Att skapa en förståelse av unionen i dess

---

1 Doktorand vid European University Institute (Department of Social and Political Science), Florens.

geopolitiska kontext samt hur utrikes- och inrikespolitik vävdes samman. 2) Att skildra politisk och ekonomisk integration mellan rikena samt hur rörelsen mot parlamentarism och demokratisering växte fram i unionskontexten. 3) Att jämföra den svensk-norska unionen och 2000-talets Europeiska Union. Kring dessa teman skapas, med Glifford Geertz term, en ”thick” förståelse av unionen.

Den svensk-norska unionens ursprung var intimt förbundet med de geopolitiska omvälvningarna under Napoleonkrigen. Efter kriget 1808-09 förlorades Finland och kung Gustaf IV Adolf avsattes i en oblodig kupp. Den nya tronföljaren blev som bekant Jean-Baptiste Bernadotte, den blivande Carl XIV Johan. I Napoleonkrigens slutfas styrde han in Sverige på den allierade sidan, mot Frankrike och Danmark. Vid Wienkongressen 1815 stadfästes att Sveriges konung erhållit Norge av Danmarks konung i en intrikat byteshandel som involverade bland annat Preussens övertagande av Svenska Pommern.

Under hela 1800-talet befann sig Sverige-Norge i det globala geopolitiska spänningsfältet mellan England och Ryssland, vilket under 1850-talet gav kung Oscar I tillfälle till en ryssfientlig utrikespolitisk aktivism. Bland liberala opinioner i båda rikena var denna lika illa sedd som alliansen med det reaktionära Ryssland tjuugo år tidigare. Det kungliga ställningstagandet ökade polariseringen inom såväl som mellan rikena, vilket bidrog till att moderata parlamentariska krafter kunde stärka sin roll i utrikespolitiken.

Under 1800-talets tre sista decennier förändrades, till följd av Tysklands enande, den politiska situationen i Östersjöområdet. Den tidigare brittisk-ryska spänningen ersattes av en tysk-rysk samtidigt som svenska eliter och kungahuset orien-

terade sig allt mer mot Tyskland som allianspartner. Stråth visar hur det svenska kungahuset vid flera tillfällen sökte stöd hos Tyskland för en mer aggressiv politik mot Norge, något som den tyske kejsaren visade sig vara motvillig att ge. I svenska eliters önskan att få utländsk hjälp med en hårdare norgepolitik fanns en explosiv potential som hade kunnat få effekter långt utanför unionens gränser. Detta i synnerhet då Storbritannien hade en betydande handel med Norge och var angeläget om att inte låta Östersjön bli ett tyskdominerat hav. Stormakternas hållning till Skandinavien under 1800-talets slut var dock mycket försiktig och samtliga parter visade sig vara väl medvetna om de risker det kunde innebära att bli indragna i en konflikt mellan Sverige och Norge.

Här skildrar Stråth en kontrast mellan stormakternas återhållsamhet kring Östersjön och det spända läge på Balkan, som nio år efter unionsupplösningen skulle leda till första världskrigets katastrofer. Dessa skillnader utvecklas dock inte närmare, vilket förmodligen beror på att detta skulle leda för långt bort från den skandinaviska problematiken. Framställningen utgör dock ett intressant korrektiv till den strukturella determinism som präglar ”(neo)realistiskolan” och olika marxistiska ansatser inom IR-forskningen. Möjligheten att visa på helt andra handlingsmönster hos stormakterna nio år innan första världskrigets utbrott försvagar de teser som betonar att stormaktskonflikter i grunden är betingade enbart av det internationella systemets struktur.

Makten över utrikespolitiken i unionen låg hos kungen och hans ministrar, vilket innebar att detta var ett av få gemensamma politikområden för Sverige och Norge. Därigenom spelade det också stor roll för relationerna mellan rikena. Unionen upplöstes i samband med att frågan om

Norges krav på ett eget konsulatväsende inte kunde tillgodoses. Detta var emellertid inte en avgörande orsak enligt Stråth. Istället bör orsakerna sökas i det faktum att kraven på ett parlamentariskt styre och senare demokratisering i såväl Sverige som Norge inte var möjliga att hantera inom unionens ram. Anledningen till detta var att den gemensamma länken i statsbildningen var monarkin. Som tidigare nämnts var det inte Sverige som stat som hade erhållit Norge som en provins, utan att Norge som självständigt rike "förlänats" Bernadottedynastin. Stråth visar här hur modernisering och statsbildningsprocesser är oupplösligt förenade med upplösningen av det vi kan kalla det dynastiska paradigmet. I Norbert Elias termer har demokrati och parlamentarism historiskt utvecklats i en gemensam konfiguration, i likhet med nationalstaten och nationalismen.

Det tredje av bokens teman är en jämförelse mellan Sverige-Norge och EU. Enligt min läsning sker detta på fyra punkter: 1) Maktutövning i en union mellan självständiga stater. 2) Demokratins möjligheter i unioner mellan flera folk. 3) Symbolpolitik och sammanhållning i bredare gemenskaper som har att konkurrera med nationella gemenskaper. 4) Stabiliteten i statsformer som skiljer sig från nationalstaten och som spänner över flera maktcentra. Här lyfter Stråth fram principiella likheter mellan de två unionerna genom att dra analogier snarare än genom att visa på kausala samband på det sätt som är vanligt inom komparativa ansatser.

Genom att visa på de splittrande krafterna inom unionen, vilka i sig innebar att de aktuella konflikterna inte kunde lösas inom den befintliga institutionella ramen, pekar Stråth på två i mitt tycke betydelsefulla faktorer. För det första på institutio-

nernas betydelse för politik på ett övergripande plan och på vad som är möjligt respektive "nödvändigt" att genomföra i bestämda politiska system. För det andra riktas uppmärksamheten indirekt på den Europeiska Unionens möjligheter till överlevnad och på de faktorer som möjliggör respektive försvårar denna.

Den Europeiska Unionens institutionella ramverk, dvs. "governance" institutioner som omfattar flera *demoi*, eller folk, har visat sig vara svårt att förena med de allt starkare kraven på ökat folkligt inflytande över EU-politiken. Försöken att med enande symbolpolitik och ett-representativt parlament skapa ett europeiskt demos har hittills visat sig föga framgångsrikt. Istället formuleras kraven på ökat medinflytande inom ramen för krav på ett återförande av politisk makt till medlemsstaterna. Här kan man ställa sig frågan om den kritiska gränsen för EU-institutionernas livskraft närmar sig på ett sätt som är analogt med det som drabbade den svensk-norska unionens institutioner. En av den unionens stora svagheter var att det inte fanns något utrymme för en unionspatriotism som inte var avhängig av monarkin och därmed inte heller kunde innefatta andra grupper än de kungavänliga, en svaghet som inte minst uteslöt den allt viktigare arbetarrörelsen.

Både i Stråths huvudsakliga fall, Sverige-Norge, och i det fall som figurerar i bakgrunden, EU, påminner framställningen om Christian Meiers klassiska verk om den romerska republikens undergång, *Res Publica Amissa* (1980). Meiers stora förtjänst var att han visade på hur kriser inom republiken inte kunde hanteras inom det egna institutionella ramverket och hur man istället gång på gång tvingades försätta författningen på undantag tills den slutligen förlorade all legitimitet. Givetvis är inte EU Romarriket och det

var inte heller Sverige-Norge på sin tid, men i samtliga tre fall visar sig statsbildningarnas institutioner otillräckliga för att möta förändrade villkor. Det är i sammanhanget en anmärkningsvärd förmåga hos ett historiskt verk att genom analogier till tidigare förhållanden skapa en större förståelse för dagens politiska kriser.

Stråth är dock noga med att poängtera att upplösningen av unionen inte var ödesbestämd utan berodde på specifika händelseförlopp. Framför allt framhålls bristen på, men också den teoretiska möjligheten för att koalitioner mellan svenska och norska arbetarrörelser och mellan svenska och norska liberaler och konservativa, hade kunnat bildas. Om detta hade blivit fallet hade också fler politikområden än utrikespolitiken kunnat "unioniseras". Liknande paralleller finns inom EU, där det med undantag för Europaparlamentet knappast förekommer något större partisamarbete över nationsgränserna. Teoretiskt är det samtidigt en svår balansgång mellan att betona institutioners förmåga att forma politikens möjlighetsramar och att inte hemfalla åt determinism. Genom det starka aktörsperspektivet i de narrativa kapitlen lyckas Stråth emellertid hantera denna problematik på ett intressant sätt.

Inom statsvetenskap och inte minst dess subdisciplin IR är frågan om staters och statsformers överlevnad ofta outtalad och oproblematiserad inom ramen för olika teoretiska antaganden. Ett skäl till detta kan vara att orsakerna till och processerna kring olika statsformers politiska sammanbrott är otillräckligt undersökta. I detta hänseende kan bokens jämförelser tveklöst stimulera till reflexion och vidare forskning. Studiet av statsbildningar som unionen Sverige-Norge ger oss tillfälle att problematisera olika vetenskapliga perspektiv med avseende på hur dessa har färgats av nationalstaten och nationell his-

torieskrivning. Ett syfte med boken är att ifrågasätta och motverka den teleologiska eller deterministiska syn på nationalstaten, som under lång tid dominerat historieskrivningen. En dominans som i kanske än högre grad präglar statsvetenskapen. Efter 1905 har unionen i olika grad förträngts i båda ländernas historiemedvetande och historieskrivning. I Norge har unionen visserligen fungerat som en erfarenhet att ta spjårn emot i bevarandet av landets självständighet, medan den i Sverige tills nyligen fört en undanskymd plats i skuggan av stormaktstiden. Båda ländernas historiografi har sett unionen som en parentes i respektive nations självständiga utveckling. Detta fall är ett typiskt snarare än ett unikt exempel på hur båda discipliner antingen medvetet, som en del i ett politiskt program, eller omedvetet, genom en oreflekterad begreppsanvändning, tenderat att projicera nu existerande nationalstater retrospektivt i historien.

Effekten av detta perspektiv blir att det dels skymmer sättet som samtida aktörer tolkade de epoker som de levde i och dels att vår bedömning av andra statsformer än nationalstaten tenderar att få en negativ slagsida. Den nationalstatscenterade tolkningsramen har även haft stor betydelse för forskningens syn på EU. De dominerande akademiska perspektiven tolkar EU antingen som en begynnande (national)stat, som en samling av nationalstater eller som en politisk skapelse som undflyr våra begrepp, ett fenomen *sui generis*. Bedömningar, politiska såväl som akademiska, av huruvida EU lyckas eller misslyckas och huruvida det är en bärkraftig politisk form eller inte, färgas implicit eller explicit av uppfattningen att nationalstaten är den optimala politiska formen.

Det jag saknar i denna bok skulle vara ytterligare jämförelser med kontinentens

stora dubbelmonarki under 1800-talet, Österrike-Ungern. Många av Sverige-Norges problem påminner om den Habsburgska dubbelmonarkins. Tydligast är de båda statsbildningarnas grundstruktur, dvs. två riken vars förening bestod i en gemensam monark med sparsamt utbyggda gemensamma institutioner. Detta innebar att parlamentarism och demokratisering

var svårförenliga med målet att behålla statsbildningen intakt. Denna invändning får dock ses som marginell och mer framkallad av bokens förmåga att stimulera läsaren att söka efter ytterligare internationella beröringspunkter utöver dem som redan tas upp av författaren.

Rättelse

I Linus Hagströms presentation av sitt forskningsprojekt har Linus Hagström felaktigt angetts som författare till tre verk. Två av dessa har dessutom dubblerats. Detta är de korrekta referenserna:

Hughes, Christopher, 2004b. Japan's security policy, the US–Japan alliance, and the 'war on terror': Incrementalism confirmed or radical leap?, *Australian Journal of International Affairs* 58 (4), pp. 427–45.

McCormack, Gavan, 2004b, Remilitarizing Japan, *New Left Review* 29, Second Series, September/October, pp. 29–45.

McCormack, Gavan, 2005. War and Japan's memory wars: The media and the globalization of consciousness, *Japan Focus* 206. Available at <<http://www.japanfocus.org/>>.

Redaktionen har ansvaret för felet och beklagar detta.